

Koronasta aiheutuva palveluvaje työikäisten sosiaalipalveluissa

PÄÄLÖYDÖKSET

- Työikäisten sosiaalipalvelujen alasajosta aiheutuneet haitalliset vaikutukset kohdistuivat erityisesti haavoittuvimpiin väestöryhmiin ja työttömiin.
- Palveluja alettiin osin toteuttaa verkossa. Osalle asiakkaista digipalvelujen hyödyntäminen ei kuitenkaan ole mahdollista.
- Huoli kotitalouksien velkaantumisesta sekä toimeentulokiasiakkuuksien pitkittymisestä lisääntyi. Samalla Kelan palvelutarveohjaukset kuntien sosiaalihuoltoon vähenivät.
- Koronaepidemia lisäsi väestössä yksinäisyyden ja turvattomuuden tunteita. Osallisuutta tukevat matalan kynnykset kohtaamispaikat kuitenkin suljettiin.
- Mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien palvelutarpeiden kasvu herätti huolta. Henkilökoh-taiseen vuorovaikutukseen poh-jautuvaa tukea ja apua oli saatavilla puutteellisesti.
- Asunnottomien tilanne oli koronaepidemian aikana vaikea, ja palveluvaje näyttäytyi heillä erityisen suurena.

Erja Koponen

erja.koponen@thl.fi

Eeva Liukko

eeva.liukko@thl.fi

Heidi Muurinen

heidi.muurinen@thl.fi

Koronaepidemia Suomessa

Keväällä 2020 koronapandemia aiheutti maailmanlaajuisen kriisin ja asetti eri maiden palvelujärjestelmät äärimmäiseen testiin. Suomessa terveydenhuollon suoritumista seurattiin huolellisesti alusta alkaen. Myös koronaepidemian sosiaalisista vaikutuksista ja sosiaalihuollon toimintakyvystä alettiin kerätä tietoa monin tavoin. Täsmällisen kokonaiskuvan luominen ei kuitenkaan ole ollut mahdollista sosiaalihuollon tietopohjan puutteiden ja hajautuneen järjestämävastuun vuoksi.

Työikäisten sosiaalipalvelut vastaavat monenlaisiin avun ja tuen tarpeisiin, jotka johtuvat muun muassa asumisen, elämänhallinnan ja toimeentulon ongelmista sekä yksinäisyydestä ja osattomuudesta. Tämän katsauksen tavoitteena on tarkastella koronaepidemias-ta keväällä 2020 aiheutunutta palveluvajetta ja palvelutarpeita työikäisten sosiaalipalveluissa. Eri lähteistä koostetun tiedon perusteella voidaan tunnistaa tilanteita, joissa puutteet sosiaalipalvelujen saatavuudessa hankaloittivat työikäisten tilannetta tai joissa uusi- en asiakkaiden pääsy palvelujen piiriin vaikeutui.

Selvitys- ja tutkimustyön käynnistyminen

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) sekä aluehallintovirastot alkoivat maaliskuun lopulla tehdä viikoittaisia kyselyjä kunnille ja kuntayhtymille sosiaalihuollon tilannekuvan laati- mista varten (THL 2020b). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) aloitti toukokuun lopulla jatkuvasti päivittyvän seurannan koronaepidemian vaikutuksista hyvinvointiin, palvelui- hin ja talouteen (THL 2020a). Lisäksi THL, Suomen sosiaali- ja terveys ry (SOSTE) ja Kan- saneläkelaitos (Kela) käynnistivät yhteisen tutkimushankkeen (Koronaepidemian sosiaali- set vaikutukset heikoimmassa asemassa oleviin asiakkaisiin ja heidän palveluihinsa). Myös sosiaalihuollon ammattihenkilöt, järjestöt ja tiedotusvälineet ovat tuottaneet tietoa ko- ronaepidemian vaikutuksista kansalaisiin, ja lisäksi tilasto- ja rekisteritiedot kuvaavat tilannetta eri näkökulmista. Tässä katsauksessa olemme hyödyntäneet näitä eri tietoläh- teitä.

Työikäisten sosiaalipalvelujen supistaminen ja alasajo

Koronaviruksen leviämistä ja siitä aiheutuvia seuraamuksia pyrittiin ehkäisemään saatta- malla voimaan poikkeusolot ja rajoittamalla ihmisten kohtaamisia. Tavoitteena oli ennen kaikkea turvata terveydenhuollon kantokyky ja suojella erityisesti riskiryhmiä tartunnalta. Työikäisten sosiaalipalveluihin kohdentui ensisijaisesti kaksi rajoitetoimenpidettä: hallitus suositti 16.3.2020 rajoittamaan julkiset kokoontumiset kymmeneen henkilöön (STM 2020a). Lisäksi 20.3.2020 annetussa ja 16.4.2020 päivitettyssä ohjeessa (STM 2020b) tode- tiin, että kunta voi keskeyttää kuntouttavan työtoiminnan epidemiatilanteen ajaksi, jos se ei pysty toteuttamaan palvelua muulla tavoin.

Ohjeistusten vuoksi kunnissa suljettiin kuntouttavan työtoiminnan toimintapaikkoja, ryhmätoimintoja, matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, ruuanjakelupisteitä ja sosiaali- sen kuntoutuksen palveluja. Samanaikaisesti yhteiskunnassa alettiin rajoittaa henkilökoh- taisia tapaamisia. Sosiaalihuollossa asiakasvastaanottoja peruivat sekä työntekijät että asiakkaat, ja tapaamiset saatettiin korvata puhelinkeskusteluilla. Huoli asiakkaiden tilan- teesta kasvoi silloin, kun tuen tarpeisiin kyettiin vastaamaan viiveellä tai vain osittain. Osan asiakkaista pelättiin jäävän kokonaan tuen ulkopuolelle.

Näin katsaus tehtiin:

Katsauksessa on hyödynnetty koronaepidemian aikana tehtyjä seurantoja, raportointeja ja tutkimuksia, joilla sosiaalihuollon selviytymistä koronaepidemian aikana on selvitetty.

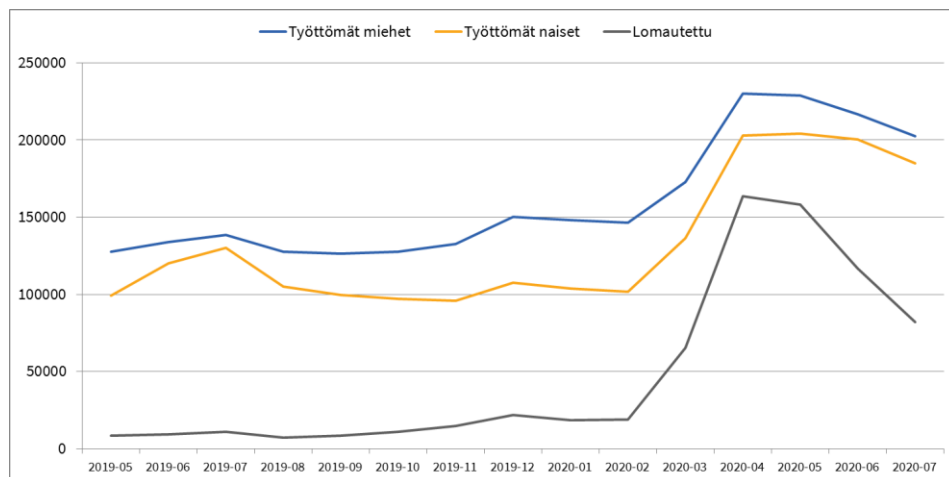
Keskeisenä aineistona on ollut STM:n ja aluehallintovirastojen sosiaali- ja terveydenhuollon viikkoseuranta ajalla 23.3.–30.5.2020. Seurannassa kunnille ja kuntayhtymille lähetettiin viikoittain kysely, jolla arvioitiin palvelujärjestelmän suoriutumista eri osa-alueilla. THL analysoi kyselyaineiston avovastaukset. (THL 2020b.)

Sosiaalihuollon tilaa ja palveluvajeita on kartoitettu myös THL:n, SOSTE:n ja Kelan yhteissä tutkimushankkeessa (Koronaepidemian sosiaaliset vaikutukset heikoimmassa asemassa oleviin asiakkaisiin ja heidän palveluihinsa). Tutkimushankkeeseen kuuluu useita osahankkeita, joiden ensimmäisiä tuloksia on jo julkaistu (ks. Eronen ym. 2020; Kivipelto ym. 2020).

Lisäksi katsauksessa on hyödynnetty tilasto- ja rekisteritietoja sekä sosiaalihuollon ammattilaisten, järjestöjen ja tiedotusvälineiden tuottamaa tietoa koronan vaikutuksista väestön hyvinvointiin.

Työttömyys ja kuntouttava työtoiminta

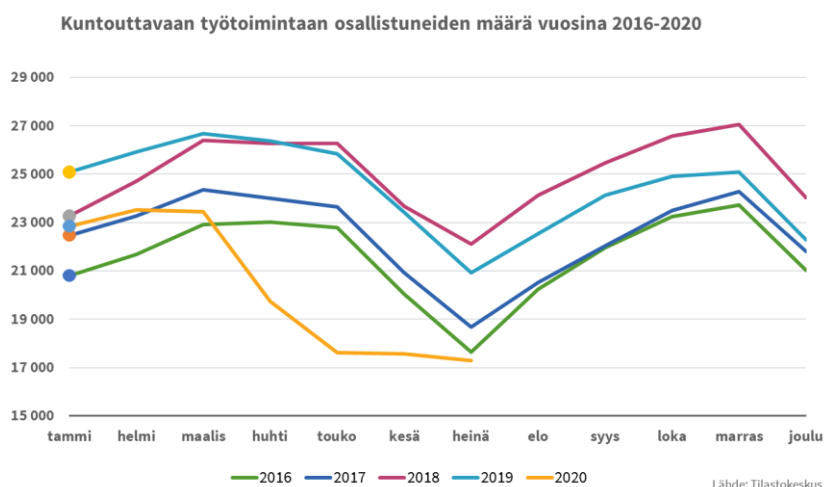
Työttömyys kasvoi koronaepidemian aikana merkittävästi ennen kaikkea lomautusten vuoksi (kuvio 1). Eryteisesti nuorten ja naisten työttömyys lisääntyi, sillä rajoitusten vuoksi palveluvaltaiset työt vähenivät (Eronen ym. 2020, 40). Lomautusten kokonaismäärä oli korkeimmillaan toukokuussa 2020 (TEM 2020).

Kuvio 1. Työttömien ja lomautettujen määrä (Lähde: Tilastokeskus 2020)

Koronaepidemia heikensi jo ennestään vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien tilannetta (Eronen ym. 2020), kun keskeisiä palveluja vähennettiin tai peruttiin. Esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden määrä laski maaliskuussa 2020 merkittävästi aiempia vuosia alemmalle tasolle, eikä määrä ole heinäkuun tilastojen mukaan kääntynyt kasvuun (kuvio 2).

STM (2020c) kehotti 8.4.2020 antamassaan ohjeessa kuntia etsimään vaihtoehtoisia tapoja järjestää kuntouttavaa työtoimintaa, esimerkiksi verkkovalmennuksena, etätehtävinä ja yksilöohjauksena. Kokemukset etäpalveluna annetusta kuntouttavasta työtoiminnasta olivat osin myönteisiä (Kuntalehti 2020), mutta kaikkien kuntoutujien tarpeisiin se ei vastannut. Osalle asiakkaista tietokoneen käyttö oli vierasta ja osalla asiakkaista ei tarvittavia tietoyhteyksiä ollut käytössä. Jo ennestään vaikeassa tilanteessa olevien asiakkaiden jääminen kotiin viikoittaisen toiminnan sijaan huoletti sosiaalihuollon asiantuntijoita. (Eronen ym. 2020, 40–43.)

Kuvio 2. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden määrä vuosina 2016–2020 (Tilastokeskus 2020).

Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen aikarajasta luovuttiin tilapäisesti keväällä (STM 2020b). TE-palvelujen ruuhkautuminen ja palvelutarpeen arviointien viiväs-

Koronaepidemian kolme vaihetta

Suomessa eletään tällä hetkellä tilanteessa, jossa koronaepidemia on suvantovaiheessa, mutta sen uudelleenkihtymistä pidetään mahdollisena, jopa todennäköisenä.

Yhteiskunnan tuen tarve ja toiminta kriisin eri vaiheissa voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen.

Ensimmäisessä, ylläpitovaiheessa autetaan ihmisiä, yhteisöjä ja yrityksiä akuutissa vaiheessa ja pyritään vähentämään pitkän aikavälin haittoja.

Toisessa vaiheessa epidemian lieventyessä, siirrytään jälkihoitoon, jolloin korjataan vahinkoja ja vahvistetaan luottamusta.

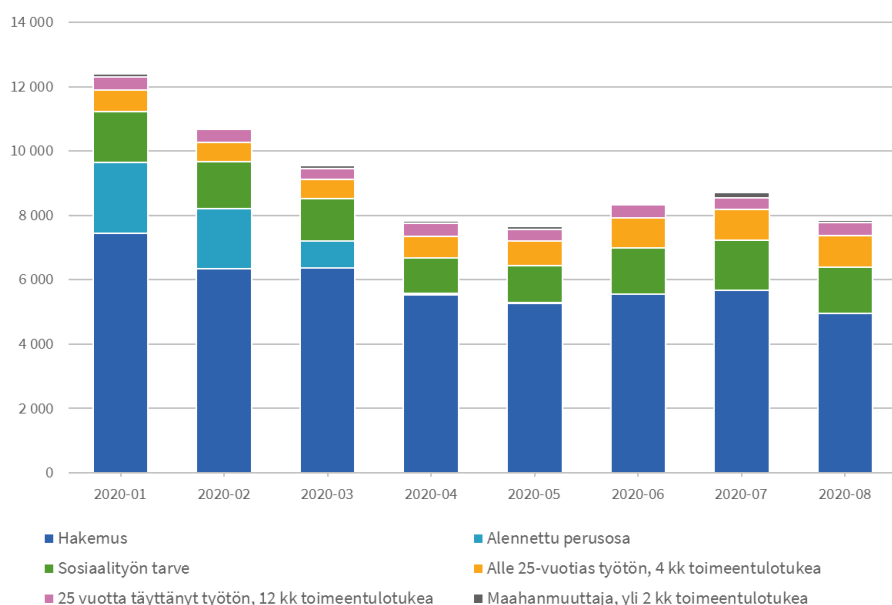
Kolmannessa vaiheessa, kriisin mentyä ohi, tulee jälleenrakennuksen aika, jolloin huolehditaan yhteiskunnan pitkän aikavälin tavoitteista ja palautetaan julkinen talous kestäväle uralle. (VN 2020a.)

tyminen vaikeuttivat työttömäksi jääneiden tilannetta. Kunnat ennakoivat, että työttömyyden pitkittyessä mielenterveys- ja päihdepalvelujen, sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen sekä kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tarve kasvaa (THL 2020b).

Talousvaikeudet ja toimeentulotuen tarve

Sosiaalihuollon tilannekuvan viikkoseurannassa (THL 2020b) kolmasosa kunnista arvioi, että kuntalaisten taloudellisen tuen tarve kasvoi keväällä. Laaja, yhtäkkinen työttömyys viivästytti työttömyysetuuksien käsittelyä. Lomautusten aiheuttamat maksuvaikeudet näkyivät Takuusäätiön neuvonnassa huhtikuusta lähtien (Takuusäätiö 2020). Kelan tilastojen mukaan huhtikuussa oli yli 11 000 uutta perustoimeentulotukea hakenutta kotitaloutta, mikä on noin 3 000 enemmän kuin kuukausittain keskimäärin. Kriisi vaikutti varsinkin nuorten ja erityisesti nuorten naisten toimeentuloon (Jauhiainen ym. 2020; ks. Eronen ym. 2020, 53). Sosiaalityöntekijöistä lähes puolet arvioi, että täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarve kasvoi (Eronen ym. 2020).

STM (2020d) antoi toimeentulotuen käsittelystä ohjeen, jossa se kehotti kuntia ja Kelaa turvaamaan riittävät resurssit etuskäsittelyyn, mahdollistamaan henkilökohtaisen asiainninn sitä tarvitseville, luopumaan väliaikaisesti toimeentulotuen perusosan alentamisesta sekä joustavoittamaan päätösten tekemistä ja keskinäistä yhteistyötä. Kelassa toimeentulotuen käsittelyajat saatiin pääosin pysymään lain määraamissä rajoissa. Vaikein tilanne oli maaliskuussa 2020, jolloin lakisääteisessä ajassa tehtyjen ratkaisujen osuus oli 82,7 prosenttia. Huhtikuussa lakisääteisessä ajassa käsiteltiin jo 99,2 prosenttia hakemuksista. (Kela 2020.)

Kuvio 3. Kelasta kuntiin lähetettyjen ilmoitusten ja toimeentulotuen hakemusten lukumäärä ilmoitustyyppin mukaan tammikuusta elokuuhun vuonna 2020 (Kela 2020).

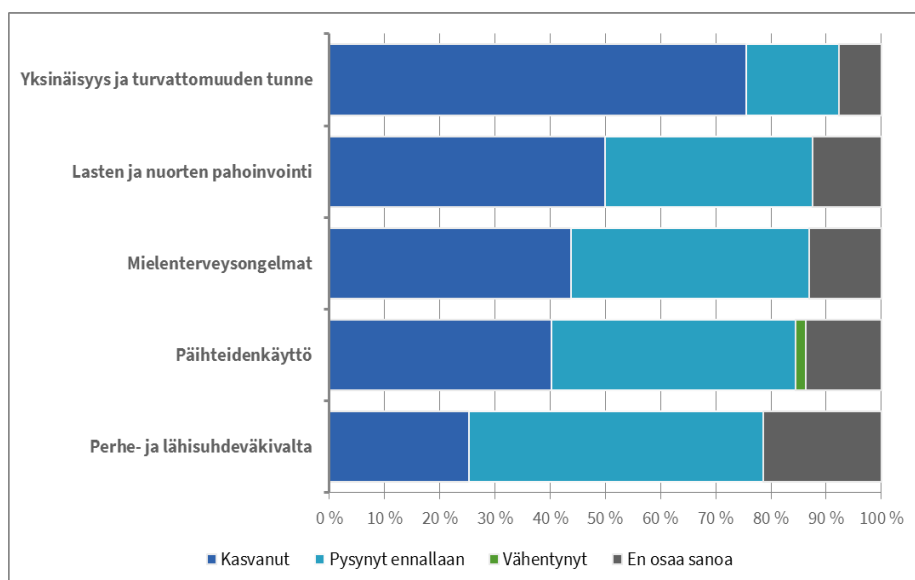
Ohjeistuksesta huolimatta haavoittuvimmassa asemassa olevien mahdollisuudet asioida Kelassa heikentyivät kevään poikkeusolojen aikana. Kelan toimipisteitä suljettiin ja tapaamisiin oli paikoin mahdollista päästä vain ajanvarauksella. Asiakkaat eivät aina olleet tietoisia, miten Kelan asiakaspalvelun voi tavoittaa. Asiakkailta oli lisäksi vaikeuksia saada paperilomakkeita asiointia varten. Monilla ei myöskään ollut verkkopankkitunnuksia tai mahdollisuutta toimittaa tiliotteitaan sähköisessä muodossa. (Eronen ym. 2020, 56–58.) Jos ihmiset eivät saa tarvitsemiinsa palveluja ajoissa, heidän edellytyksensä huolehtia omasta ja läheistensä hyvinvoinnista saattaa heikentyä. Tämä voi ilmetä siten, että lääkettä ja ruokaostoksista tingitään tai sähkö- ja puhelinlaskut ja vuokra jäävät maksamatta.

Kelan asiakasmäärien kasvaessa Kelan kuntiin lähettämien palvelutarveilmoitusten lukumäärä väheni (kuvio 3). Muutos näyttäisi selittyvän pääosin sillä, että perusosan alenemisista luovuttiin, ja näihin liittyvät palvelutarveilmoitukset jäivät tekemättä. Sosiaalityöntekijät ennakoivat, että viimeistään syksyllä 2020 on odotettavissa vuokravelkojen ja muiden asumiseen liittyvien ongelmien kasvua (Eronen ym. 2020, 113).

Henkinen hyvinvointi ja osallisuus

Sosiaalibarometrin tulosten mukaan yleisen hyvinvoinnin voidaan jopa sanoa parantuneen koronaepidemian aikana aiempiin vuosiin verrattuna (Eronen ym. 2020, 65–66). Esimerkiksi etätöön lisääntyminen on voinut parantaa työn ja vapaa-ajan yhteensovittamista. Osalla työikäisistä eristäytyminen on kuitenkin lisännyt huolen tunteita, epävarmuutta ja yksinäisyyttä. Sosiaalityön asiakkaiden suurimpina haasteina koronaepidemian aikana ovat olleet yksinäisyys ja sosiaalisten kontaktien vähyyks (Eronen ym. 2020, 101).

Sosiaalihuollon tilannekuvan viikkoseurannassa viikolla 18 (THL 2020b) noin 75 prosentissa kunnista arvioitiin, että kaikenikäisten kuntalaisten yksinäisyys ja turvattomuus oli kasvanut merkittävästi (kuvio 4). Eniten huolta herättivät nuorten, lapsiperheiden, moniongelmaisten, mielenterveyskuntoutujien ja pitkäaikaistyöttömien tilanteet (Eronen ym. 2020, 66).

Kuvio 4. Kuntien näkemykset muutoksista tietyissä yhteiskunnallisissa ilmiöissä verrattuna koronakriisiä edeltävään aikaan: tilanne viikolla 18 (THL 2020b).

Mielenterveysongelmien ja päihteiden käytön arvioitiin lisääntyneen kevään aikana (THL 2020b). Erityisesti mielenterveyden haasteet nousivat voimakkaasti esille. MIELI ry:n kriisipuhelimeen tuli jopa 46 prosenttia viime vuotta enemmän soittoyrityksiä (MIELI ry 2020). Sosiaalibarometrin mukaan ammattilaisten huoli mielenterveyskuntoutujista lisääntyi edelliseen vuoteen verrattuna jopa 17 prosenttia. Palvelujen saatavuus kuitenkin vaikeutui: kevään aikana mielenterveys- ja päihdekuntoutujat saivat puutteellisesti henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen pohjautuvaa tukea ja apua, ja palveluja tarjottiin etäpalveluina tai ne jopa lopetettiin. (Eronen ym 2020, 94.) Mielenterveys- ja päihdeongelmien kasvu näkyi myös sosiaalipäivystysten työssä, samoin väkivalta tai väkivallan uhka (Kivipelto ym. 2020); poliisin kotihälytystehtävien määrä kasvoi (Poliisihallitus 2020).

Ihmisten hyvinvointia ja osallisuutta tukevat yhteiset tilat, kuten kirjastot, asukastuvat ja muut matalan kynnyksen kohtaamispaikat, suljettiin rajoitusten vuoksi. Tämä heikensi ihmisten mahdollisuuksia käyttää julkisten tilojen internetiä ja tietokoneita ja siten hyödyntää verkossa toteutettuja sosiaali- ja terveydenhuollon etäpalveluja. Myös yhteydenpito läheisiin ja ystäviin vaikeutui. Kevään aikana ihmiset kuitenkin löysivät muita osallisuuden muotoja, ja naapuriapua tarjottiin aktiivisesti, vaikka oma tilanne olisi ollut heikko. (Eronen ym. 2020, 121.)

Asunnottomat ja monialaisia palveluja tarvitsevat

Osalla asiakkaista elämäntilanne on erityisen kuormittunut samanaikaisten tai riittämättömällä tavalla hoidettujen ongelmien vuoksi. Esimerkiksi mielenterveyden ongelmiin saattaa liittyä myös muita terveysongelmia ja elämäntilannetta kuormittavia tekijöitä, kuten taloudellista epävarmuutta ja päihteidenkäyttöä. Näiden asiakkaiden voidaan katsoa tarvitsevan sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisesti erityistä tukea, ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa heidän etunsa toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. STM:n (2020b) ohjeistuksessa painotettiin erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen joutuisaa arviointia.

Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden voi olla vaikea saada tarvitsemiaan palveluja jo tavanomaisissa olosuhteissa, ja koronaepidemian aiheuttama poikkeustila ja palvelujen rajoitteet oletettavasti hankaloittivat heidän tilannettaan entisestään. Vaarana on, että juuri tämä asiakasryhmä jää näkymättömiin tai ajautuu yhä hankalampiin elämäntilanteisiin, kun palveluja ajetaan alas. Heidän tilanteestaan on kuitenkin vaikea saada täsmällistä kuvaa, koska monialaisesti palveluja tarvitsevien tunnistaminen on ollut vaikeaa jo ennen koronaepidemiaa (ks. Koivisto & Tiirinki 2020).

Erityisesti asunnottomien tilanne vaikeutui, kun koronaepidemia kiihtyi. Etsivän lähityön ammattilaiset kuvasivat tilannetta huolestuttavaksi. He kohtasivat kaduilla nälkäisiä ihmisiä, joiden ainoa mahdollisuus saada päivittäinen ateria oli vaarantunut. Koronaepidemian vuoksi monet ruuanjakopaikat suljettiin ja jakelua pyrittiin hajauttamaan jonojen lyhentämiseksi. Ruuanjako ruuhkautui silti monin paikoin, minkä vuoksi ihmiset joutuivat matkustamaan julkisilla liikennevälineillä muihin kaupunginosiin. (Helsinki 2020.)

Osa asunnottomista kuuluu koronan riskiryhmään perussairauksiensa vuoksi. Heillä ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta eristäytyä tartunnan välttämiseksi edes silloin, kun he havaitsivat flunssan oireita. Hätämajoituspaiikkoja saattoi olla liian vähän, eikä monilla asunnottomilla ollut päivisin paikkaa, minne mennä. Mahdollisuuksia peseytymiseen ja käsihygieniasta huolehtimiseen oli puutteellisesti, minkä on pelätty lisäävän tartuntojen määrää. (Helsinki 2020.)

Asunnottomien tilanteeseen on kiinnitetty huomiota, ja esimerkiksi järjestöjen työntekijät ja etsivä lähityö ovat pyrkineet viemään heille apua ja tukea. Epäselvää on, onko apu ja tuki ollut riittävää. Tukikohta ry:n päihdetyöntekijät ovat kertoneet (HS 2020), että kaduilla on paljon nälkäisiä ihmisiä ja että huumeiden käyttäjien kunto on kevään ja kesän aikana huomattavasti huonontunut.

Palveluvajeisiin vastaaminen

Koronaepidemiasta aiheutuneisiin palveluvajeisiin vastaamiseksi palvelutarjontaa tulisi tilapäisesti ja tarpeenmukaisesti lisätä. Lisäksi palveluja tulisi kevään kokemusten perusteella suunnitella uudelleen siten, että niiden yhdenvertainen saatavuus ja saavutettavuus voidaan turvata kaikille väestöryhmille. Koska sosiaalihuollon palvelujärjestelmän tilasta ja asiakkaiden selviytymisestä on vaikea saada kattavaa tietoa, tulisi sosiaalihuollon tiedonkeruuta edistää rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

Sosiaalihuollon palveluvajeeseen on koronaepidemian aikana pyritty vastaamaan lisäämällä etä- ja digipalveluja. Toistaiseksi sosiaalihuollon digitaalisessa palvelutuotannossa on puutteita, eikä tietoturvallisia yhteyksiä välttämättä kyetä tarjoamaan (Hyppönen & Ilmarinen 2019, 282–284). Sekä sosiaalityöntekijät että kansalaiset ovat todenneet, että sähköinen yhteydenotto ei korvaa henkilökohtaista tapaamista (Eronen ym. 2020, 48; Hyppönen & Ilmarinen 2019, 289). Lisäksi on asiakkaita, joiden tarpeisiin digipalvelut eivät sovellu, koska heillä ei ole tarvittavia laitteita tai osaamista niiden käyttämiseen. Digipalvelujen käyttöä voidaan edistää, mikäli asiakkaille (esimerkiksi asunnottomille) varmistetaan asiointissa tarvittavat fyysiset tilat, tietoturvalliset tietokoneet ja henkilökohtainen tuki palvelun käytölle.

Rakentamalla joustavia palvelukokonaisuuksia ja -ketjuja sekä vahvistamalla omatyöntekijän roolia asiakastyössä voidaan parantaa useiden eri asiakasryhmien tilannetta. Työtömyyden pitkittymistä voidaan ehkäistä turvaamalla työttömille jo hyvissä ajoin heidän tarvitsemansa moniammatilliset työ- ja toimintakykyä edistävät palvelut. Sosiaalityötä,

sosiaaliohjausta, sosiaalista kuntoutusta ja kuntouttavaa työtoimintaa tulisi olla saatavilla tarvetta vastaavalla tavalla. Eri asiakasryhmien osallisuutta on mahdollista edistää myös yhteisösosiaalityön keinoin.

Koronasta aiheutuu monelle taloudellista ahdinkoa. Kelan ja kuntien välinen yhteistyö toimeentulotukihakemuksiin, palvelutarveilmoitusten tekemiseen ja asiakastilanteiden yhteiseen arviointiin liittyvissä tilanteissa on tärkeää saada kuntoon. Lisäksi talouden hallintaa edistävien palvelujen, kuten talous- ja velkaneuvonnan sekä taloussosiaalityön, riittävyys tulisi turvata.

Palvelujen tulee tavoittaa myös kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat ja näkymättömiin jäävät ihmiset. Asunnottomilla koronaepidemian aiheuttama palveluvaje ilmenee ennen kaikkea palvelujen ulkopuolelle jäämisenä ja soveltuvien palvelujen puuttumisena. Palveluja tulisi uudistaa siten, että ne vastaavat myös asunnottomien tarpeisiin ja että niitä on saatavilla lähipalveluina. Esimerkiksi jalkautuva työ ja etsivä lähityö ovat tärkeitä keinoja löytää apua tarvitsevat ja viedä heille tarvittavaa tukea. Kotiin vietävät palvelut edistävät tuen ja avun vastaanottamista. Asunnottomat tarvitsevat lisäksi turvalliset oleskelutilat päivisin sekä riittävät majoitus- ja peseytymistilat. He tarvitsevat myös mahdollisuuden päivittäiseen ruokailuun.

Neuvontaa ja ohjausta tulisi olla saatavilla helposti ja monella tapaa: kasvokkaisena palveluna, puhelinpalveluina ja digipalveluina. Järjestöjen toiminta on ollut koronaepidemian aikana merkityksellistä, ja järjestöjen toimintaedellytykset tulisi turvata.

Palveluvajeet palvelujärjestelmän kriittisenä peilinä

Palvelujärjestelmä lähtökohtaisesti rakentuu sille ajatukselle, että ihmiset kykenevät itse hakeutumaan avun ja tuen piiriin. Koronaepidemia on osoittanut, että kun lähipalvelut ja matalan kynnyksen toiminnot suljetaan, osa ihmisistä putoaa palvelujen ulkopuolelle tai heidän saamansa apu pirstoutuu satunnaisiksi kohtaamisiksi, joiden jatkuvuuteen ei voi luottaa.

Suomessa koronaepidemia on tällä hetkellä suvantovaiheessa, mutta sen kiihtymistä uudelleen pidetään mahdollisena, jopa todennäköisenä. Jotta tulevaan voidaan varautua, palvelujärjestelmän suoriutumista tulisi tarkastella ennen kaikkea haavoittuvimpien ihmisryhmien näkökulmasta. Olennaista on toteuttaa palvelut siten, että ne voidaan yhteiskunnallisissa kriiseissä turvata myös ihmisille, jotka niitä eivät itse osaa hakea tai pysty vaatimaan.

Lähteet

Eronen A, Hiilamo H, Ilmarinen K, Jokela M, Karjalainen P, Karvonen S, Kivipelto M, Koponen E, Leeman L, Londén P, Saikku P (2020) Sosiaalibarometri 2020. Soste, Helsinki.

Helsinki (2020) Etsivän lähityön katuhavainnot maaliskuu 2020. Sosiaalinen raportti. Helsingin kaupunki. Verkkojulkaisu: <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/etsivan-lahityon-katuhavainnot-maaliskuu-2020.pdf>

HS (2020) Päihdetyöntekijät ovat huolissaan Helsingin huumeiden-käyttäjistä. Helsingin Sanomat 25.8.2020.

Jauhiainen S, Kainu M, Korpela T, Tuori S (2020). Koronakriisi näkyy etuuksien tarpeessa – erityisesti nuoret naiset joutuvat turvautumaan yhä useammin toimeentulotukeen. Kelan tutkimusblogi 20.5.2020. Verkkojulkaisu: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/5323>.

KELA (2020) Tilastotietokanta Kelasto. <https://www.kela.fi/kelasto> Viitattu 15.9.2020.

Kivipelto M, Koponen E, Hiilamo H, Ilmarinen K, Karjalainen P (2020) Sosiaalipäivystykset ja koronaepidemian ensimmäinen vaihe. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Koivisto J & Tiirinki H (toim.) (2020) Monialaisen palvelutarpeen tunnistaminen ja ennakointi sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 38/2020, Helsinki.

Kuntalehti (2020) Kokemukset etäkuntouttavasta työtoiminnasta myönteisiä. Kuntalehti 1.6.2020.

MIELI ry (2020) Ihmisten paha olo ja koronapandemia kuuluvat kriisipuhelimessa – kevään aikana soittoyritysten määrä on kasvanut huomattavasti. <https://mieli.fi/fi/ihmisten-paha-olo-ja-koronapandemia-kuuluvat-kriisipuhelimessa-%E2%80%93-kev%C3%A4nC3%A4nC3%A4n-aikana-soittoyritysten-m%C3%A4nC3%A4nC3%A4nC3%A4>. Viitattu 15.9.2020.

Poliisihallitus (2020) Rikollisuus ja koronavirus. https://www.poliisi.fi/koronaan_varautuminen/rikollisuus Viitattu 15.9.2020.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

STM (2020a) Rajoitetoimenpiteet. Verkkojulkaisu: <https://stm.fi/documents/1271139/21078095/AVI+rajoitteet.pdf/78d1869a-81e3-ea09-be71-aefad2b4025c/AVI+rajoitteet.pdf/AVI+rajoitteet.pdf>

STM (2020b) Sosiaali- ja terveysministeriön ohje: Covid-19 aiheuttaman poikkeustilan huomioiminen perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toiminnassa. Verkkojulkaisu: <https://stm.fi/documents/1271139/21475529/Sosiaali-+ja+terveydenhuollon+perustason+palvelut%2C+sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+p%C3%A4vitetty+ohje+16.4.2020.pdf/7a084845-fc42-0281-7191-67f8dac5c477/Sosiaali-+ja+terveydenhuollon+perustason+palvelut%2C+sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+p%C3%A4vitetty+ohje+16.4.2020.pdf>

STM (2020c) Sosiaali- ja terveysministeriön ohje kunnille kuntouttavan työtoiminnan ja eräiden sosiaalihuollon palveluiden toteutustavoista 1.6. jälkeen. Verkkojulkaisu: <https://stm.fi/documents/1271139/21429433/STMn+p%C3%A4vitetty+ohje+Kuntouttava+ty%C3%B6toiminta+1+6+2020+j%C3%A4lkeen.pdf/3a389c9e-cab5-2a7b-adad-d5a9b19be982/STMn+p%C3%A4vitetty+ohje+Kuntouttava+ty%C3%B6toiminta+1+6+2020+j%C3%A4lkeen.pdf>

STM (2020d) Toimeentulotuen käsittely korona-epidemian aiheuttaman erityistilanteen ajan. Kuntainfo. Verkkojulkaisu: <https://stm.fi/documents/1271139/21203212/Kuntainfo+toimeentulotuki+ja+korona+FI/7bbf13eb-14f7-2c5d-694c-04a3fa64ae46/Kuntainfo+toimeentulotuki+ja+korona+FI.pdf>

Takuusäätiö (2020) Koronakriisin tuomat lomautukset näkyvät maksuvaikeuksina. <https://www.takuusaatio.fi/koronakriisin-tuomat-lomautukset-nakyvat-maksuvaikeuksina> Viitattu 15.9.2020.

TEM (2020) Koronaviruksen vaikutukset työllisyystilanteeseen. <https://tem.fi/koronaviruksen-vaikutukset-tyollisyystilanteeseen> Viitattu 15.9.2020.

THL (2020a) Koronaepidemian vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin ja talouteen. Verkkosivu: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/ajankohtaista/koronan-vaikutukset-yhteiskuntaan-ja-palveluihin>

THL (2020b) Sosiaalihuollon tilannekuvan viikkoseuranta (viikot 15–20). Verkkosivu: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/koronaepidemian-sosiaaliset-vaikutukset-heikoimmassa-asetassa-oleviin-asiakkaisiin-ja-heidan-palveluihinsa/sosiaalihuollon-tilannekuvan-viikkoseuranta>.

Tilastokeskus (2020) Työnvälitystilasto. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tym_tyonv/ Viitattu 15.9.2020.

VN (2020a) Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:19. Helsinki.

Tämän julkaisun viite:

Koponen E, Liukko E, Muurinen H (2020) Koronasta aiheutuva palveluvaje työkäisten palveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 29/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-553-7 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-553-7>